YHTEISÖJEN TUOMIOISTUIMEN TUOMIO

14 päivänä joulukuuta 2000 *

Asiassa C-344/98,

jonka Supreme Court (Irlanti) on saattanut EY:n perustamissopimuksen 177 artiklan (josta on tullut EY 234 artikla) nojalla yhteisöjen tuomioistuimen käsiteltäväksi saadakseen tässä kansallisessa tuomioistuimessa vireillä olevissa asioissa

Masterfoods Ltd

vastaan

HB Ice Cream Ltd

ja

HB Ice Cream Ltd

vastaan

Masterfoods Ltd, joka toimii liikenimellä "Mars Ireland",

ennakkoratkaisun EY:n perustamissopimuksen 85, 86 ja 222 artiklan (joista on tullut EY 81, EY 82 ja EY 295 artikla) tulkinnasta,

* Oikeudenkäyntikieli: englanti.

YHTEISÖJEN TUOMIOISTUIN,

toimien kokoonpanossa: presidentti G. C. Rodríguez Iglesias, jaostojen puheenjohtajat C. Gulmann, A. La Pergola, M. Wathelet ja V. Skouris sekä tuomarit D. A. O. Edward, J.-P. Puissochet, P. Jann, L. Sevón (esittelevä tuomari), R. Schintgen ja F. Macken,

julkisasiamies: G. Cosmas,
kirjaaja: hallintovirkamies L. Hewlett,

ottaen huomioon kirjalliset huomautukset, jotka sille ovat esittäneet

— Masterfoods Ltd, edustajanaan D. O'Donnell, SC, solicitor A. Coxin ja solicitor P. G. H. Collinsin valtuuttamana,

— HB Ice Cream Ltd, edustajinaan M. M. Collins, B. Shipsey ja M. Cush, SC, solicitors Hayes & Sons ja Slaughter & Mayn valtuuttamina,

— Ranskan hallitus, asiamiehinään ulkoasiainministeriön oikeudellisen osaston jaostopäällikkö K. Rispal-Bellanger ja saman osaston lähetystöneuvos R. Loosli-Surrans,

— Italian hallitus, asiamiehenään ulkoasiainministeriön diplomaattisten riita-asioiden osaston osastopäällikkö, professori U. Leanza, avustajanaan kyseisen ministeriön asiantuntija, professori, asianajaja L. Daniele, Trieste,

— Ruotsin hallitus, asiamiehenään ulkoasiainministeriön ulkoasiainneuvos A. Kruse,

— Yhdistyneen kuningaskunnan hallitus, asiamiehenään Assistant Treasury Solicitor J. E. Collins, avustajanaan N. Green, QC,

— Euroopan yhteisöjen komissio, asiamiehinään oikeudellisen yksikön virkamiehet B. Doherty ja W. Wils,

ottaen huomioon suullista käsittelyä varten laaditun kertomuksen,

kuultuaan Masterfoods Ltd:n, edustajinaan P. G. H. Collins ja D. O'Donnell, HB Ice Cream Ltd:n, edustajinaan M. M. Collins ja B. Shipsey, Ruotsin hallituksen, asiamiehenään A. Kruse, Yhdistyneen kuningaskunnan hallituksen, asiamiehenään J. E. Collins, avustajanaan barrister A. Robertson, ja komission, asiamiehinään B. Doherty ja W. Wils, 15.3.2000 pidetyssä istunnossa esittämät suulliset huomautukset,

kuultuaan julkisasiamiehen 16.5.2000 pidetyssä istunnossa esittämän ratkaisuehdotuksen,

on antanut seuraavan

tuomion

1 Supreme Court on esittänyt yhteisöjen tuomioistuimelle 16.6.1998 tekemällään päätöksellä, joka on saapunut yhteisöjen tuomioistuimeen 21.9.1998, EY:n perustamissopimuksen 177 artiklan (josta on tullut EY 234 artikla) nojalla kolme ennakkoratkaisukysymystä EY:n perustamissopimuksen 85, 86 ja 222 artiklan (joista on tullut EY 81, EY 82 ja EY 295 artikla) tulkinnasta.

2 Nämä kysymykset on esitetty kahdessa riita-asiassa, joissa asianosaisina ovat Masterfoods Ltd (jäljempänä Masterfoods) ja HB Ice Cream Ltd, josta on tullut Van den Bergh Foods Ltd (jäljempänä HB), ja jotka koskevat viimeksi mainitun yhtiön ja välittömästi kulutettavaksi tarkoitetun jäätelön vähittäismyyjien välisiin pakastimien toimitussopimuksiin sisältyvää yksinoikeuslauseketta.

Kansallisessa tuomioistuimessa vireillä olevat oikeudenkäynnit

3 HB on Unilever-konsernin kokonaan omistama tytäryhtiö ja Irlannin suurin jäätelönvalmistaja. HB on useita vuosia toimittanut jäätelön vähittäismyyjille joko vastikkeetta tai nimellistä vuokraa vastaan pakastimia, joiden omistusoikeuden se pidättää itsellään, sillä edellytyksellä, että niissä pidetään yksinomaan HB:n valmistamia jäätelöitä (jäljempänä yksinoikeuslauseke).

4 Masterfoods, joka on amerikkalaisen yhtiön Mars Inc:n tytäryhtiö, tuli Irlannin jäätelömarkkinoille vuonna 1989.

5 Kesästä 1989 lähtien useat vähittäismyyjät, joilla oli HB:n toimittamia pakastimia, alkoivat säilyttää ja pitää kaupan niissä Masterfoodsin tuotteita. HB vaati tällöin yksinoikeuslausekkeen noudattamista.

6 Maaliskuussa 1990 Masterfoods nosti kanteen Irlannin High Courtissa ja vaati sitä toteamaan yksinoikeuslausekkeen mitättömäksi kansallisen oikeuden ja perustamissopimuksen 85 ja 86 artiklan nojalla. HB nosti erillisen kanteen, jossa se vaati, että kyseinen tuomioistuin kieltää ensin väliaikaisesti ja sitten tuomiollaan pysyvästi Masterfoodsia kannustamasta vähittäismyyjiä yksinoikeuslausekkeen noudattamatta jättämiseen. Molemmat yhtiöt vaativat vahingonkorvausta.

7 High Court määräsi huhtikuussa 1990 väliaikaisesta kiellosta HB:n hyväksi.

8 High Court ratkaisi 28.5.1992 antamillaan tuomioilla Masterfoodsin ja HB:n nostamat kanteet. Se hylkäsi Masterfoodsin nostaman kanteen ja teki HB:n hyväksi lopullisen päätöksen, jossa se pysyvästi kielsi Masterfoodsia kannustamasta vähittäismyyjiä säilyttämään sen tuotteita HB:lle kuuluvissa pakastimissa. HB:n vahingonkorvausvaatimus kuitenkin hylättiin.

9 Masterfoods valitti näistä päätöksistä 4.9.1992 Supreme Courtiin.

10 Samanaikaisesti tämän oikeudenkäyntimenettelyn kanssa Masterfoods kanteli 18.9.1991 HB:sta Euroopan yhteisöjen komissiolle 6 päivänä helmikuuta 1962 annetun neuvoston asetuksen N:o 17 (perustamissopimuksen 85 ja 86 artiklan ensimmäinen täytäntöönpanoasetus; EYVL 1962, 13, s. 204) 3 artiklan nojalla.

Kyseinen kantelu koski sitä, että HB toimitti useille vähittäismyyjille pakastimia, joissa sai pitää yksinomaan kyseistä tuotemerkkiä olevia tuotteita.

11 Komissio katsoi 29.7.1993 HB:lle lähettämässään väitetiedoksiannossa, että sen jakelujärjestelmä oli perustamissopimuksen 85 ja 86 artiklan vastainen.

12 Käytyään komission kanssa useita neuvotteluja HB toimitti sille 8.3.1995 muutosehdotuksia saadakseen perustamissopimuksen 85 artiklan 3 kohdan mukaisen poikkeusluvan. Komissio julkaisi 15.8.1995 asetuksen N:o 17 19 artiklan 3 kohdan mukaisesti tiedonannon, jossa se ilmoitti aikomuksestaan hyväksyä HB:n jakelujärjestelmän.

13 Komissio lähetti kuitenkin 22.1.1997 HB:lle uuden väitetiedoksiannon, jossa se katsoi, että muutoksilla ei ollut toivotulla tavalla vapautettu pääsyä myyntipisteisiin.

14 Komissio totesi perustamissopimuksen 85 ja 86 artiklaan liittyvästä menettelystä (Asiat N:o IV/34.073, IV/34.395 ja IV/35.436 — Van den Bergh Foods Limited) 11 päivänä maaliskuuta 1998 tekemässään päätöksessä 98/531/EY (EYVL L 246, s. 1) seuraavaa:

— määräys yksinoikeudesta, joka sisältyy HB:n ja vähittäiskauppiaiden Irlannissa tekemiin sopimuksiin pakastimien sijoittamisesta myyntipisteisiin, joissa on ainoastaan yksi tai useampia HB:n toimittamia pakastimia yksittäispakattujen heräteostosjäätelöiden varastointia varten ja joissa ei ole joko

niiden itsensä hankkimia tai muun jäätelönvalmistajan kuin HB:n toimittamia pakastimia, rikkoo perustamissopimuksen 85 artiklan 1 kohtaa (päätöksen 98/531/EY 1 artikla)

ja

— Irlannissa HB:n niiden vähittäiskauppiaiden houkuttelu, joilla ei ole joko heidän itse hankkimiaan tai muun jäätelönvalmistajan kuin HB:n toimittamia pakastimia, tekemään sopimuksia pakastimien sijoittamisesta myyntipisteisiin yksinoikeusehdoin tarjoutumalla toimittamaan niille pakastimen tai pakastimia yksittäispakattujen heräteostosjäätelöiden varastointia varten ja huoltamaan pakastimen tai pakastimet ilman suoraa veloitusta, rikkoo perustamissopimuksen 86 artiklaa (päätöksen 98/531/EY 3 artikla).

15 Lisäksi komissio hylkäsi HB:n pyynnön poikkeusluvan saamisesta perustamissopimuksen 85 artiklan 3 kohdan nojalla (päätöksen 98/531/EY 2 artikla) ja määräsi HB:n lopettamaan heti todetut kilpailusääntöjen rikkomiset ja pidättymään kaikista toimenpiteistä, joilla oli sama tarkoitus tai vaikutus (päätöksen 98/531/EY 4 artikla). Komissio määräsi myös, että HB:n oli ilmoitettava päätöksen 98/531/EY 1 ja 3 artiklan koko teksti vähittäiskauppiaille, joiden kanssa sillä oli 1 artiklassa kuvatulla tavalla lainvastaiset pakastinsopimukset, sekä ilmoitettava niille myös, että kyseiset määräykset yksinoikeudesta olivat mitättömiä (päätöksen 98/531/EY 5 artikla).

16 HB nosti nykyisellä toiminimellään Van den Bergh Foods Ltd Euroopan yhteisöjen ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimeen 21.4.1998 jättämällään kannekirjelmällä EY:n perustamissopimuksen 173 artiklan neljännen kohdan (josta on muutettuna tullut EY 230 artiklan neljäs kohta) nojalla kanteen, joka rekisteröitiin numerolla T-65/98 ja jossa se vaatii komission päätöksen 98/531/EY kumoamista.

17 HB vaati samana päivänä ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimeen jättämällään erillisellä asiakirjalla, että tämän päätöksen täytäntöönpanoa lykättäisiin EY:n perustamissopimuksen 185 artiklan (josta on tullut EY 242 artikla) nojalla siihen asti, että ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin ratkaisee pääasian.

18 Tässä tilanteessa Supreme Court on päättänyt lykätä asian käsittelyä ja esittää yhteisöjen tuomioistuimelle seuraavat ennakkoratkaisukysymykset:

"1) Kun otetaan huomioon Irlannin High Courtin 28.5.1992 antamat tuomio ja määräykset, Euroopan yhteisöjen komission 11.3.1998 tekemä päätös ja Van den Bergh Foods Limitedin Euroopan yhteisön perustamissopimuksen (jäljempänä EY:n perustamissopimus) 173, 185 ja 186 artiklan nojalla tästä päätöksestä nostama kumoamiskanne sekä hakemus sen täytäntöönpanon lykkäämisestä:

a) Edellyttääkö yhteisöjen tuomioistuimen oikeuskäytännössään täsmentämä velvollisuus lojaaliin yhteistyöhön komission kanssa, että Supreme Court lykkää siellä vireillä olevan asian käsittelyä, kunnes yhteisöjen ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin on ratkaissut komission kyseisestä päätöksestä nostetun kanteen ja kunnes yhteisöjen tuomioistuin on antanut päätöksensä sille tästä yhteisöjen ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen ratkaisusta mahdollisesti tehtyyn valitukseen?

b) Estääkö yksityiselle henkilölle osoitettu komission päätös (jonka kumoamista ja täytäntöönpanon lykkäämistä asianomainen on vaatinut), jolla on katsottu asianomaisen sopimukset pakastimien sijoittamisesta myyntipisteisiin EY:n perustamissopimuksen 85 artiklan 1 kohdan ja/tai 86 artiklan vastaisiksi, asianomaista vaatimasta kansallisen tuomioistuimen samoja tai samankaltaisia EY:n perustamissopimuksen 85 ja 86 artiklan soveltamiskysymyksiä koskevan, sisällöltään päinvastaisen tuomion pysyttämistä voimassa, kun tämän kansallisen tuomioistuimen ratkaisuun haetaan muutosta ylimmältä kansalliselta oikeusasteelta?

Jos kysymykseen 1 a) vastataan kieltävästi, esitetään vielä seuraavat kysymykset:

2) Kun otetaan huomioon kyseisten pakastimien sijoittamisesta myyntipisteisiin tehtyjen sopimusten oikeudellinen ja taloudellinen tausta välittömästi kulutettavaksi tarkoitettujen yksittäispakattujen jäätelötuotteiden markkinoilla, onko jäätelön tuottajan ja/tai toimittajan sellainen menettely ristiriidassa EY:n perustamissopimuksen 85 artiklan 1 kohdan ja/tai 86 artiklan kanssa, että vähittäismyyjälle tarjotaan pakastinta ilman mitään suoraa vastiketta — tai muutoin suostutellaan vähittäismyyjä ottamaan pakastin vastaan — ehdolla, että vähittäismyyjä säilyttää tällaisessa pakastimessa ainoastaan kyseisen tuottajan ja/tai toimittajan toimittamaa jäätelöä?

3) Estävätkö EY:n perustamissopimuksen 222 artiklan määräykset EY:n perustamissopimuksen 85 ja 86 artiklan soveltamisen yksinoikeusehdon sisältäviin pakastimien käyttösopimuksiin?"

19 Ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen presidentti päätti asiassa T-65/98 R, Van den Bergh Foods vastaan komissio, 7.7.1998 antamallaan määräyksellä lykätä komission päätöksen 98/531/EY täytäntöönpanoa siihen asti, että ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin antaa tuomion asiassa T-65/98.

20 Ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen viidennen jaoston puheenjohtaja päätti 28.4.1999 antamallaan määräyksellä lykätä asian T-65/98 käsittelyä EY:n tuomioistuimen perussäännön 47 artiklan kolmannen kohdan mukaisesti, kunnes yhteisöjen tuomioistuin on julistanut tuomion nyt esillä olevassa asiassa.

Ensimmäinen kysymys

Asianosaisten huomautukset

21 Masterfoods toteaa ensinnäkin, että ensimmäiseen kysymykseen annettava kieltävä vastaus merkitsisi sitä, että asiaa ylimpänä oikeusasteena käsittelevä kansallinen tuomioistuin voisi esittää yhteisöjen tuomioistuimelle kysymyksiä perustamissopimuksen 85 ja 86 artiklan tulkinnasta ajankohtana, jona ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin jo tutkii käytännössä samoja kysymyksiä käsitellessään näiden artiklojen soveltamisesta tehdystä komission päätöksestä nostettua kannetta. Tällöin kansallinen tuomioistuin soveltaisi käsiteltävänään olevaan asiaan yhteisöjen tuomioistuimen antamaa ennakkoratkaisua samaan aikaan kun yhteisöjen ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin ja mahdollisen valituksen johdosta yhteisöjen tuomioistuin tutkivat komission päätöksestä nostettua kannetta. Tällöin olisi täysin mahdollista, että ennakkoratkaisua sovellettaisiin ennen kuin kyseisen päätöksen kumoamista koskeva oikeudenkäynti on päättynyt.

22 Tämän jälkeen Masterfoods sekä Ranskan hallitus viittaavat asiassa C-234/89, Delimitis, 28.2.1991 annettuun tuomioon (Kok. 1991, s. I-935, 44 ja 45 kohta) ja komission ja kansallisten tuomioistuinten välisestä yhteistyöstä ETY:n perustamissopimuksen 85 ja 86 artiklan soveltamisessa annetun komission tiedonannon 93/C 39/05 (EYVL 1993, C 39, s. 6; jäljempänä tiedonanto) 4 kohtaan ja huomauttavat, että komissio vastaa yhteisön kilpailupolitiikan täytäntöönpanosta ja suuntaviivoista ja sen on otettava siinä yleinen etu huomioon, kun taas kansalliset tuomioistuimet turvaavat yksityisten subjektiiviset oikeudet heidän keskinäisissä suhteissaan.

23 Masterfoodsin mukaan komissio käyttää toimivaltuuksiaan ja tekee päätöksensä yhteisön edun sitä vaatiessa (asia T-24/90, Automec v. komissio, tuomio 18.9.1992, Kok. 1992, s. II-2223, 77 ja 85—87 kohta sekä tiedonannon 13 kohta). Komissio antaa etusijan asioille, joilla on erityistä poliittista, talou-

dellista tai oikeudellista merkitystä yhteisön kannalta. Sen päätökset sitovat kaikilta osiltaan niitä, joille ne on osoitettu.

24 Tästä seuraa Masterfoodsin mukaan, että komissio on oikea taho tekemään päätökset yhteisön etua koskettavista asioista.

25 Masterfoods väittää, että toisin kuin perustamissopimuksen 173 artiklan mukaisessa menettelyssä, yhteisöjen tuomioistuimella ei ole perustamissopimuksen 177 artiklan mukaisessa menettelyssä toimivaltaa ratkaista tosiasiakysymyksiä eikä se voi ottaa kantaa muihin kuin oikeuskysymyksiin, vaan sen on jätettävä asian ratkaiseminen kansalliselle tuomioistuimelle, jonka on sovellettava yhteisöjen tuomioistuimen päätöstä kansallisessa menettelyssä esiin tulleisiin tosiseikkoihin.

26 Masterfoodsin mukaan silloin, kun ylimpänä oikeusasteena asiaa käsittelevä kansallinen tuomioistuin soveltaa yhteisöjen tuomioistuimen antamaa ennakkoratkaisua, on olemassa vaara siitä, että tämä kansallinen tuomioistuin tekee päätöksen, joka on ristiriidassa komission päätöksen kanssa, jos yhteisöjen ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin — tai mahdollisen valituksen johdosta yhteisöjen tuomioistuin — pysyttää komission päätöksen, tai yhteisöjen ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen tai yhteisöjen tuomioistuimen lopullisen päätöksen kanssa, jos komission päätöstä ei pysytetä kokonaisuudessaan. Pyrkimys välttää tällaisia ristiriitaisia päätöksiä on osa kansallisten tuomioistuinten ja yhteisön toimielinten yhteistyövelvollisuutta, jolla on tarkoitus turvata erityisesti oikeusvarmuuden periaatteen noudattaminen (em. asia Delimitis, tuomion 47 kohta).

27 Sekä Masterfoods että Ranskan hallitus katsovat, että pyrkimys välttää ristiriitaisia päätöksiä koskee myös yhteistyötä kansallisten tuomioistuinten ja yhteisöjen ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen välillä, silloin kun jälkimmäinen käsittelee komission päätöksestä nostettua kannetta ensimmäisenä oikeusasteena. Ranskan hallituksen mukaan kansallisen tuomioistuimen on lykättävä asian käsittelyä, jos sen päätös ja yhteisön lainkäyttöelimen päätös saattaisivat olla

ristiriidassa, eli jos kysymys on oikeusvarmuutta ja lojaalia yhteistyötä koskevasta todellisesta ongelmatilanteesta. Asian käsittelyn lykkääminen on sitäkin perustellumpaa, jos kansallinen tuomioistuin käsittelee asiaa ylimpänä oikeusasteena.

28 Masterfoods toteaa vielä, että kansallisella tuomioistuimella on mahdollisuus asianmukaisella väliaikaismääräyksellä estää se, että asian käsittelyn lykkäämisestä aiheutuva menettelyn viivästyminen johtaisi kohtuuttomiin seurauksiin.

29 HB sekä Italian ja Yhdistyneen kuningaskunnan hallitukset toteavat ensinnäkin, että kansallisilla tuomioistuimilla ja komissiolla on perustamissopimuksen 85 artiklan 1 kohdan ja 86 artiklan soveltamista koskeva rinnakkainen toimivalta (em. asia Delimitis, tuomion 44 ja 45 kohta) ja että näillä artikloilla on välittömiä oikeusvaikutuksia yksityisten oikeussubjektien välisiin suhteisiin (asia 127/73, BRT, ns. BRT I -tapaus, tuomio 30.1.1974, Kok. 1974, s. 51; Kok. E-p. II, s. 201).

30 HB:n mukaan kansallisessa tuomioistuimessa esillä olevissa asioissa päätöksen 98/531/EY ja High Courtin tuomion välinen ristiriita on vastoin oikeusvarmuuden periaatetta, sellaisena kuin yhteisöjen tuomioistuin on tulkinnut sitä edellä mainitussa asiassa Delimitis antamansa tuomion 47 kohdassa. Kyseisessä tuomiossa ei kuitenkaan anneta suoraan ohjetta siihen, miten vaara päätyä ristiriitaisiin päätöksiin voitaisiin välttää tai minimoida tilanteessa, jossa komissio on vastuussa epävarman oikeustilan luomisesta käsiteltyään asiaa, joka oli jo vireillä kansallisessa tuomioistuimessa.

31 HB:n mukaan oikeuskäytännöstä ilmenee, että velvollisuus lojaaliin yhteistyöhön voi tietyissä olosuhteissa johtaa siihen, että kansallinen tuomioistuin lykkää asian käsittelyä harkintavaltansa nojalla (em. asiat Delimitis ja Automec v. komissio). On myös selvää, että kansallinen tuomioistuin voi esittää perustamissopimuksen 177 artiklan nojalla ennakkoratkaisupyynnön (tiedonannon 32 kohta).

32 Perustaen näkemyksensä siihen, että päätös 98/531/EY on tehty lojaalin yhteistyön velvollisuuden vastaisesti ja sen täytäntöönpanoa on lykätty siihen asti, kun ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin antaa kumoamiskanteen perusteella tuomion, ja tukeutuen siihen periaatteeseen, jonka mukaan kyseinen päätös ei sido kansallista tuomioistuinta vaan siitä voidaan enintään saada asian ratkaisun kannalta tärkeitä tietoja (tiedonannon 20 kohta), HB katsoo, että asian käsittelyn lykkääminen Supreme Courtissa ei olisi kaikkein asianmukaisin toimenpide. Jos menettelyä sitä vastoin lykättäisiin yhteisöjen ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimessa siihen asti, kun yhteisöjen tuomioistuin on antanut ennakkoratkaisun ja Supreme Cour soveltanut tätä ratkaisua, yhteisöjen ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin voisi ratkaista HB:n nostaman kumoamiskanteen siten, että sillä olisi käytettävissään yhteisöjen tuomioistuimen tulkinta molemmissa pääasioissa esiin tulleista oikeuskysymyksistä.

33 HB toteaa vielä, että komission päätös ei sido kansallista tuomioistuinta samalla tavoin kuin yhteisöjen ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen tai yhteisöjen tuomioistuimen antama tuomio ja että se ei voi myöskään estää asianosaista ajamasta asiaansa. Oikeus saattaa asia tuomioistuimen käsiteltäväksi turvataan ihmisoikeuksien ja perusvapauksien suojaamiseksi 4.11.1950 tehdyssä yleissopimuksessa ja tunnustetaan jäsenvaltioiden perustuslaeissa, minkä vuoksi sitä on pidettävä yhteisön oikeuden perusperiaatteena (asia 222/84, Johnston, tuomio 15.5.1986, Kok. 1986, s. 1651, 18 kohta; Kok. Ep. VIII, s. 261).

34 Italian hallituksen mukaan EY:n perustamissopimuksen 5 artiklassa (josta on tullut EY 10 artikla) komissiolle ja kansallisille tuomioistuimille asetettu yhteistyövelvollisuus ei voi johtaa siihen, että kansalliset tuomioistuimet menettäisivät itsenäisen ja erityisen toimivaltansa.

35 Italian hallitus huomauttaa tältä osin, että jos komissio on tietyssä tapauksessa aloittanut perustamissopimuksen 85 ja 86 artiklan rikkomista koskevan menettelyn, kansallinen tuomioistuin, jossa tätä tapausta koskeva asia on vireillä, ei ole velvollinen lykkäämään asian ratkaisemista odottaakseen, että komissio on saattanut menettelyn päätökseen (em. asia BRT I, tuomion 21 kohta). Vaikka kansallisessa tuomioistuimessa vireillä olevissa asioissa komission aloittama

menettely on saatettu päätökseen asetuksen N:o 17 3 artiklan 1 kohdassa tarkoitetulla varsinaisella päätöksellä, tämä päätös ei ole lainvoimainen. Siitä on nostettu perustamissopimuksen 173 artiklan nojalla kanne ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimessa, ja sen täytäntöönpanoa on lykätty perustamissopimuksen 185 artiklan nojalla.

36 Italian hallitus väittää, että kansallisella tuomioistuimella on velvollisuus ottaa tuomiossaan komission päätös huomioon, jollei se aio kyseenalaistaa päätöksen pätevyyttä esittämällä perustamissopimuksen 177 artiklan mukaisen ennakkoratkaisupyynnön. Viimeksi mainittua mahdollisuutta ei kuitenkaan ole, jos päätöksen riitauttavalla asianosaisella olisi ollut oikeus nostaa siitä perustamissopimuksen 173 artiklan neljännen kohdan nojalla kanne, eikä tämä ole sitä tehnyt (asia C-188/92, TWD Textilwerke Deggendorf, tuomio 9.3.1994, Kok. 1994, s. I-833). Jos komission päätöksestä on sitä vastoin nostettu kanne yhteisöjen ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimessa, kansallisen tuomioistuimen ei tarvitse esittää ennakkoratkaisupyyntöä tämän päätöksen pätevyydestä, vaan se voi — siis olematta tähän velvollinen — lykätä asian käsittelyä odottaakseen yhteisöjen tuomioistuinten päätöstä.

37 Yhdistyneen kuningaskunnan hallitus toteaa, että komission päätös sitoo EY:n perustamissopimuksen 189 artiklan (josta on tullut EY 249 artikla) mukaisesti niitä, joille se on osoitettu, että se tulee voimaan tiedoksiantamispäivänään ja että sitä on pidettävä pätevänä, kunnes yhteisöjen ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin tai yhteisöjen tuomioistuin on todennut sen pätemättömäksi perustamissopimuksen 173 tai 177 artiklan nojalla vireille saatetussa asiassa.

38 Kyseisen hallituksen mukaan yleisestä oikeusvarmuuden periaatteesta ja perustamissopimuksen 5 artiklan mukaisesta yhteistyövelvoitteesta seuraa, että kansallisten tuomioistuinten on käytettävä toimivaltaansa siten, että merkittäviä ristiriitatilanteita pyritään välttämään paitsi sellaisten päätösten osalta, joita komissio ei vielä ole tehnyt, myös muodollisesti tehtyjen päätösten osalta.

39 Tämä riski voidaan sen mielestä välttää usealla tavalla. Ensinnäkin, jos kansalliset tuomioistuimet katsovat komission päätöksen olevan tosiseikkojen osalta virheellinen, ne voivat lykätä asian käsittelyä ja kehottaa komissiota tarkastele-

maan päätöstään uudelleen. Toiseksi kansalliset tuomioistuimet voivat esittää yhteisöjen tuomioistuimelle perustamissopimuksen 177 artiklan mukaisesti kysymyksen komission päätöksen pätevyydestä. Kolmanneksi, siinä tapauksessa, että komission päätöksestä on vireillä oikeudenkäynti yhteisöjen ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimessa, ne voivat lykätä asian käsittelyä ja odottaa tuomiota. Kansallisen tuomioistuimen on lykättävä asian käsittelyä, jos on olemassa vaara siitä, että sen suunnittelema päätös on ristiriidassa sellaisen päätöksen kanssa, jonka yhteisön toimielin on jo tehnyt tai tekee tulevaisuudessa (asia 23/67, Brasserie de Haecht, tuomio 12.12.1967, Kok. 1967, s. 525; em. asia BRT I; em. asia Delimitis ja asia C-250/92, DLG, tuomio 15.12.1994, Kok. 1994, s. I-5641). Neljänneksi, koska kaikki ristiriidan vaarat eivät ole sellaisia, että kansallisissa tuomioistuimissa vireillä olevaa oikeudenkäyntiä olisi syytä viivyttää, kansallisen tuomioistuimen pitäisi kantaansa muodostaessaan arvioida kyseiseen asiaan liittyvän ristiriidan vaaran olennaisuutta. Jos kansallinen tuomioistuin päättää lykätä asian käsittelyä, sen on lisäksi tutkittava, onko asiassa aihetta määrätä turvaamistoimia.

40 Komissio toteaa, että kansallisessa tuomioistuimessa vireillä olevissa asioissa on kyseessä tilanne, jossa yhteisöjen ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin voi vielä kumota asetuksen N:o 17 3 artiklan 1 kohdan nojalla tehdyn komission päätöksen. Tämä päätös on sitova yhteisön toimi. Tällaisen toimen pätemättömäksi toteamista koskeva toimivalta kuuluu komission mukaan yksinomaan yhteisöjen tuomioistuimille.

41 Tällaisessa tilanteessa kansallisen tuomioistuimen pitäisi ristiriitaisten päätösten välttämiseksi yleensä lykätä asian käsittelyä, kunnes komission päätöksestä nostettua kumoamiskannetta koskeva lopullinen tuomio on annettu (em. asia Delimitis, tuomion 52 kohta).

42 Jos kansallinen tuomioistuin katsoo, ettei se voi odottaa, se voi komission mukaan esittää yhteisöjen tuomioistuimelle ennakkoratkaisupyynnön (em. asia Delimitis, tuomion 54 kohta). Tällaisessa tilanteessa kansallinen tuomioistuin, jonka päätöksestä ei voida hakea muutosta, kuten Supreme Court, on velvollinen esittämään yhteisöjen tuomioistuimelle perustamissopimuksen 177 artiklan

nojalla ennakkoratkaisupyynnön. Se ei kuitenkaan ole velvollinen tekemään sitä välittömästi, vaan se voi odottaa ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimessa vireillä olevan menettelyn ja sitä seuraavan muutoksenhakumenettelyn päättymistä ja tutkia sen jälkeen, onko asiassa vielä mahdollisia epäselvyyksiä.

43 Kun otetaan huomioon tavoite, johon ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen perustamisella yhteisöjen tuomioistuimen yhteyteen pyrittiin, eli tuomioistuimen tuomiovaltaan kuuluvien oikeussuojan parantaminen ja tuomioistuimen harjoittaman valvonnan laadun ja tehokkuuden säilyttäminen yhteisön oikeusjärjestyksessä (asia C-185/95 P, Baustahlgewebe v. komissio, tuomio 17.12.1998, Kok. 1998, s. I-8417, 41 kohta), komission mielestä paras ratkaisu saattaisi olla odottaa komission päätöksestä nostetusta kumoamiskanteesta annettavaa lopullista tuomiota.

44 Komissio toteaa päätöksensä täytäntöönpanon lykkäämisestä, että jos ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin — tai yhteisöjen tuomioistuin mahdollisen muutoksenhaun johdosta — vahvistaa kyseisen päätöksen laillisuuden, sitä vaaraa, että komission päätös on ristiriidassa kansallisen tuomioistuimen päätöksen kanssa, ei ole poistettu vaan ainoastaan siirretty eteenpäin.

Yhteisöjen tuomioistuimen arviointi asiasta

45 Aluksi on palautettava mieleen ne periaatteet, jotka koskevat komission ja kansallisten tuomioistuinten välistä toimivallan jakoa yhteisön kilpailusääntöjen soveltamisen osalta.

46 EY:n perustamissopimuksen 89 artiklan 1 kohdassa (josta on muutettuna tullut EY 85 artiklan 1 kohta) komissiolle annetaan tehtäväksi valvoa perustamissopimuksen 85 ja 86 artiklassa vahvistettujen periaatteiden soveltamista, ja sen edellytetään määrittelevän ja panevan täytäntöön yhteisön kilpailupolitiikan suuntaviivat. Sen tehtävänä on yhteisöjen ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen ja yhteisöjen tuomioistuimen valvonnassa tehdä yksittäispäätöksiä

voimassa olevien työjärjestysten mukaan sekä antaa poikkeusasetuksia. Tämän tehtävän täyttäminen edellyttää välttämättä monimutkaisia taloudellisia arviointeja, minkä vuoksi komissiolla on oikeus asettaa sille tehdyt kantelut tärkeysjärjestykseen (em. asia Delimitis, tuomion 44 kohta ja asia C-119/97 P, Ufex ym. v. komissio, tuomio 4.3.1999, Kok. 1999, s. I-1341, 88 kohta).

47 Komissiolla on asetuksen N:o 17 9 artiklan 1 kohdan mukaan yksinomainen toimivalta tehdä päätöksiä perustamissopimuksen 85 artiklan 3 kohdan soveltamisesta (em. asia Delimitis, tuomion 44 kohta). Sitä vastoin sekä komissio että kansalliset tuomioistuimet ovat toimivaltaisia soveltamaan perustamissopimuksen 85 artiklan 1 kohtaa ja 86 artiklaa (em. asia Delimitis, tuomion 45 kohta). Viimeksi mainituilla määräyksillä on välittömiä oikeusvaikutuksia yksityisten oikeussubjektien välisiin suhteisiin, ja niistä seuraa yksityisille oikeussubjekteille välittömästi oikeuksia, joita kansallisten tuomioistuinten on suojeltava (em. asia BRT I, tuomion 16 kohta). Kansalliset tuomioistuimet ovat siis edelleen toimivaltaisia soveltamaan perustamissopimuksen 85 artiklan 1 kohtaa ja 86 artiklaa jopa sen jälkeen, kun komissio on aloittanut menettelyn asetuksen N:o 17 2, 3 tai 6 artiklan mukaisesti (em. asia BRT I, tuomion 17—20 kohta).

48 Siitä huolimatta, että toimivalta on tällä tavalla jaettu, kansallisen tuomioistuimen perustamissopimuksen 85 artiklan 1 kohdan ja 86 artiklan soveltamisesta tekemä päätös ei voi sitoa komissiota, jotta se voisi täyttää perustamissopimuksessa sille osoitetun tehtävän. Komissiolla on siis millä hetkellä hyvänsä oikeus tehdä perustamissopimuksen 85 ja 86 artiklan soveltamisesta yksittäispäätöksiä, vaikka kansallinen tuomioistuin olisi jo tehnyt tiettyä sopimusta tai menettelytapaa koskevan päätöksen ja komission suunnittelema päätös olisi ristiriidassa kyseisen tuomioistuimen ratkaisun kanssa.

49 Yhteisöjen tuomioistuimen oikeuskäytännön mukaan jäsenvaltioiden perustamissopimuksen 5 artiklan mukainen velvoite toteuttaa kaikki yleis- tai erityistoimenpiteet, jotka ovat aiheellisia yhteisön oikeuden mukaisten velvoitteiden täyttämisen varmistamiseksi, ja pidättyä toimenpiteistä, jotka ovat omiaan vaarantamaan perustamissopimuksen tavoitteiden saavuttamisen, sitoo kaikkia jäsenvaltioiden viranomaisia, myös tuomioistuimia niiden toimivallan rajoissa (ks. vastaavasti asia C-2/97, IP, tuomio 17.12.1998, Kok. 1998, s. I-8597, 26 kohta).

50 Perustamissopimuksen 189 artiklan neljännen kohdan mukaan perustamissopimuksen 85 artiklan 1 kohdan, 85 artiklan 3 kohdan tai 86 artiklan soveltamisesta tehty komission päätös velvoittaa kaikilta osiltaan niitä, joille se on osoitettu.

51 Yhteisöjen tuomioistuin katsoi edellä mainitussa asiassa Delimitis antamansa tuomion 47 kohdassa, että jotta yleistä oikeusvarmuuden periaatetta ei loukattaisi, kansallisten tuomioistuinten on tehdessään ratkaisuja sopimuksista tai menettelytavoista, joista komissio voi vielä tehdä päätöksen, vältettävä sellaisten päätösten tekemistä, jotka saattavat olla ristiriidassa sellaisten päätösten kanssa, jotka komissio on aikonut tehdä perustamissopimuksen 85 artiklan 1 kohdan ja 86 artiklan sekä 85 artiklan 3 kohdan soveltamisesta.

52 Kun kansalliset tuomioistuimet ottavat kantaa sopimuksiin tai menettelytapoihin, joista komissio on jo tehnyt päätöksen, ne eivät sitä suuremmalla syyllä voi tehdä komission päätöksen kanssa ristiriidassa olevia päätöksiä, vaikka tämä komission päätös olisi ristiriidassa ensimmäisenä oikeusasteena toimineen kansallisen tuomioistuimen antaman ratkaisun kanssa.

53 Sillä, että yhteisöjen ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen presidentti on lykännyt päätöksen 98/531/EY täytäntöönpanoa siihen asti, kun yhteisöjen ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin julistaa siellä vireillä olevan oikeudenkäynnin päättävän tuomion, ei tältä osin ole merkitystä. Yhteisön toimielinten säädöksiä ja päätöksiä koskee pääsääntöisesti laillisuusolettama niin kauan kuin niitä ei ole kumottu tai peruutettu (asia C-137/92 P, komissio v. BASF ym., tuomio 15.6.1994, Kok. 1994, s. I-2555, 48 kohta). Välitoimista päättävän tuomarin päätöksellä lykätä päätöksen täytäntöönpanoa perustamissopimuksen 185 artiklan nojalla on vain väliaikainen vaikutus. Siinä ei oteta kantaa oikeudellisiin seikkoihin tai tosiseikkoihin, eikä se tee etukäteen tyhjiksi pääasiassa myöhemmin annettavan päätöksen seurauksia (asia C-149/95 P (R), komissio v. Atlantic Container Line ym., määräys 19.7.1995, Kok. 1995, s. I-2165, 22 kohta).

54 Kun kansallinen tuomioistuin ei ole varma yhteisön toimielimen toimen pätevyydestä tai tulkinnasta, se voi tai sen täytyy esittää yhteisöjen tuomioistuimelle

perustamissopimuksen 177 artiklan toisen ja kolmannen kohdan mukaisesti ennakkoratkaisukysymys.

55 Jos se, jolle komission päätös on osoitettu, on nostanut, kuten pääasioissa, perustamissopimuksen 173 artiklan nojalla sen viidennessä kohdassa asetetussa määräajassa kumoamiskanteen tästä päätöksestä, kansallisen tuomioistuimen asiana on harkita, onko asian käsittelyä syytä lykätä kyseistä kumoamiskannetta koskevan lopullisen tuomion antamiseen saakka tai ennakkoratkaisukysymyksen esittämiseksi yhteisöjen tuomioistuimelle.

56 Tältä osin on muistettava, että yhteisön kilpailusääntöjen noudattaminen perustuu yhtäältä kansallisten tuomioistuinten ja toisaalta komission ja yhteisöjen tuomioistuinten välisen lojaalin yhteistyön velvollisuudelle, ja tässä yhteistyössä kukin niistä toimii perustamissopimuksessa sille osoitetun tehtävän mukaisesti.

57 Kun kansallisessa tuomioistuimessa vireillä olevan asian ratkaisu riippuu komission päätöksen pätevyydestä, lojaalin yhteistyön velvollisuudesta seuraa, että välttääkseen tekemästä komission päätöksen kanssa ristiriidassa olevaa ratkaisua kansallisen tuomioistuimen pitäisi lykätä asian käsittelyä siihen asti, kun yhteisöjen tuomioistuimet ovat tehneet lopullisen päätöksen kumoamiskanteen perusteella, paitsi jos se katsoo, että asian olosuhteissa on perusteltua esittää yhteisöjen tuomioistuimelle ennakkoratkaisukysymys komission päätöksen pätevyydestä.

58 Tältä osin on korostettava, että kun kansallinen tuomioistuin lykkää asian käsittelyä, sen on tutkittava, onko asianosaisten etujen suojaamiseksi tarpeen määrätä turvaamistoimia, jotka ovat voimassa siihen asti, kun se antaa lopullisen päätöksen asiassa.

59 Esillä olevassa asiassa ennakkoratkaisupyynnöstä ilmenee, että se, onko High Courtin antama pysyvä kielto, jonka mukaan Masterfoods ei saa kannustaa vähittäismyyjiä säilyttämään sen tuotteita HB:lle kuuluvissa pakastimissa, pidettävä voimassa, riippuu päätöksen 98/531/EY pätevyydestä. Lojaalin yhteistyön velvollisuudesta seuraa, että ennakkoratkaisupyynnön esittäneen kansallisen tuomioistuimen pitäisi lykätä asian käsittelyä siihen asti, kun yhteisöjen tuomioistuimet ovat tehneet lopullisen päätöksen kumoamiskanteen perusteella, paitsi jos se katsoo, että asian olosuhteissa on perusteltua esittää yhteisöjen tuomioistuimelle ennakkoratkaisukysymys komission päätöksen pätevyydestä.

60 Ensimmäiseen kysymykseen on näin ollen vastattava, että kun kansallinen tuomioistuin ottaa kantaa sopimuksiin tai menettelytapoihin, joiden yhteensoveltuvuudesta perustamissopimuksen 85 artiklan 1 kohdan ja 86 artiklan kanssa komissio on jo tehnyt päätöksen, se ei voi tehdä komission päätöksen kanssa ristiriidassa olevaa päätöstä, vaikka tämä komission päätös olisi ristiriidassa ensimmäisenä oikeusasteena toimineen kansallisen tuomioistuimen antaman ratkaisun kanssa. Kun se, jolle komission päätös on osoitettu, on nostanut perustamissopimuksen 173 artiklan viidennessä kohdassa asetetussa määräajassa kumoamiskanteen tästä päätöksestä, kansallisen tuomioistuimen asiana on harkita, onko asian käsittelyä syytä lykätä kyseistä kumoamiskannetta koskevan lopullisen tuomion antamiseen saakka tai ennakkoratkaisukysymyksen esittämiseksi yhteisöjen tuomioistuimelle.

Toinen ja kolmas kysymys

61 Toinen ja kolmas kysymys on esitetty ainoastaan siltä varalta, että ensimmäiseen kysymykseen vastattaisiin kieltävästi. Ensimmäiseen kysymykseen annetun vastauksen vuoksi muihin kysymyksiin ei ole tarpeen vastata.

Oikeudenkäyntikulut

62 Yhteisöjen tuomioistuimelle huomautuksensa esittäneille Ranskan, Italian, Ruotsin ja Yhdistyneen kuningaskunnan hallituksille sekä komissiolle aiheutuneita oikeudenkäyntikuluja ei voida määrätä korvattaviksi. Pääasian asianosaisten osalta asian käsittely yhteisöjen tuomioistuimessa on välivaihe kansallisessa tuomioistuimessa vireillä olevan asian käsittelyssä, minkä vuoksi kansallisen tuomioistuimen asiana on päättää oikeudenkäyntikulujen korvaamisesta.

Näillä perusteilla

YHTEISÖJEN TUOMIOISTUIN

on ratkaissut Supreme Courtin 16.6.1998 tekemällään päätöksellä esittämät kysymykset seuraavasti:

Kun kansallinen tuomioistuin ottaa kantaa sopimuksiin tai menettelytapoihin, joiden yhteensoveltuvuudesta EY:n perustamissopimuksen 85 artiklan 1 kohdan ja 86 artiklan (joista on tullut EY 81 artiklan 1 kohta ja EY 82 artikla) kanssa komissio on jo tehnyt päätöksen, se ei voi tehdä komission päätöksen kanssa ristiriidassa olevaa päätöstä, vaikka tämä komission päätös olisi ristiriidassa

ensimmäisenä oikeusasteena toimineen kansallisen tuomioistuimen antaman ratkaisun kanssa. Kun se, jolle komission päätös on osoitettu, on nostanut EY:n perustamissopimuksen 173 artiklan viidennessä kohdassa (josta on muutettuna tullut EY 230 artiklan viides kohta) asetetussa määräajassa kumoamiskanteen tästä päätöksestä, kansallisen tuomioistuimen asiana on harkita, onko asian käsittelyä syytä lykätä kyseistä kumoamiskannetta koskevan lopullisen tuomion antamiseen saakka tai ennakkoratkaisukysymyksen esittämiseksi yhteisöjen tuomioistuimelle.

Rodríguez Iglesias Gulmann La Pergola

Wathelet Skouris Edward

Puissochet Jann Sevón

Schintgen Macken

Julistettiin Luxemburgissa 14 päivänä joulukuuta 2000.

R. Grass G. C. Rodríguez Iglesias

kirjaaja presidentti